

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโลกมุขัตติ

นายสมพงษ์ ปรีชาจินการุณี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษิตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๘

ISBN 974-564-198-7

010797

i 17733066

AN ANALYTICAL STUDY OF LOKUPPATTI

Mr.Sompong Preechajindawut

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages

Graduate School

Chulalongkorn University

1985

เป็นที่น่าสัง เกตว่า เนื้อเรื่องดังกล่าวถึง โลกาสโลก ภูมิศาสตร์และ
การศาสนา ในไตรภูมิพระร่วงคล้ายคลึงกับเรื่องโลกุပ္ปคติทั้งนี้เข้าใจว่า เนื้อเรื่อง
ส่วนนี้ในคัมภีร์ทั้ง ๒ คงจะมาจากที่เดียวกัน

ขอเสนอแนะในงานวิจัยคือ ในวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีทั้ง ๑๑ เรื่อง
ไคมีผู้ศึกษาเพียงบาง เรื่อง เรื่องที่ยังไม่มีผู้ศึกษาคือ ฉคตทีปนิ มหาทปโปโลกสังฐานปัญญตติ
จันตสุริยคตทีปนิ โลกทีปนิ โลกาสโลกทีปนิ และโลกสังฐานโชตรณคันทิ น่าจะมีผู้ศึกษาเรื่อง
ดังกล่าวมานี้ เพื่อทราบเนื้อหาและทัศนคติที่ปรากฏในวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลี
โดยตลอด

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title An Analytical study of Lokuppatti
Name Mr. Sompong Preechajindawut
Thesis Advisors Assistant Professor Thanit Chakarapongse.
 Assistant Professor Supaphan Na Bangchang, Ph.D.
Department Eastern Languages
Academic Year 1984

ABSTRACT

It is the objective of the present research to edit, translate and conduct a critical analysis of the Lokuppatti, a word of Sirisamantabhaddapaṇḍita, a Burmese buddhist monk in the Pagan Kingdom in the second half of the 12th century A D., when the academic interest in Buddhist and Pali study reared its peak, and this thesis is the outcome of it.

The text is one of the eleven Pali texts on Buddhist cosmology known today . According to the text, there are three worlds, namely, Saṃkhāraloka, Sattaloka and Okāsaloka. It describes how these worlds came into existence and how they would come to their final dissolution. It further gives details on the continents, oceans, mountains, the sun, the moon, the naksatras and the orbits of these planets and stars in the universe. There is a section dealing with chronology of the world, explaining that the division of time is the consequence of the movement of the planets.

The text has a lengthy exposition on the nature of worldly beings which rises falls in accordance with the Paticca-samuppāda theory as recorded in the Tripiṭaka, commentaries and subcommentaries. This work has been received with high esteem as evidenced by the fact that references to it are made in such later texts as Tebhūmikathā, Candasuriyagatidīpanī, Cakkavāḷadīpanī, and Tilokadīpanī.

The work was written in standard Pali in prose, often interspersed with verses. Most of the verses are taken from the Tripiṭaka, commentaries and subcommentaries, with a small portion composed by the author himself

It is noteworthy that the sections on Okāsaloka, the geographical description of the world and the heavenly bodies as related in Tebhūmikathā agree closely with those of the present texts. The present researcher believes that this is partly due to the influence of this Lokuppatti and finally to the common Buddhist Sources.

Some of eleven Pali texts on cosmology have been studied but some of them, Chagatidīpanī, Mahākappalokasanṭhānapañatti Candasuriyagatidīpanī, Okāsalokadīpanī and Lokasanṭhānajotaraganthī have not yet been studied. We still don't know what they say or think in these Pali cosmological texts.

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จไค้ด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับความเมตตาและเอาใจใส่จาก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชาศรีทวงศ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ไค้กรุณาตรวจแก้ไขคำแปล ให้ออแนะนำ ตรวจแก้ไขวิทยา
นิพนธ์ และให้กำลังใจไค้ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยซาบซึ้งในความกรุณาอันหาที่สุดมิได้ จึงขอกราบ
ขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

อนึ่ง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้รับความช่วยเหลือจากหลายฝ่ายจึงขออนุญาคกล่าวนาม
ไว้ที่นี้ไค้ด้วยความสำนึกในพระคุณ

รองศาสตราจารย์วิสุทธ์ มุขมกุล รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมั่นกกา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี พาทานิช และผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล ไค้ให้
คำแนะนำวิชาการที่เกี่ยวของไค้ด้วยดีเสมอมา

อาจารย์ ดร.วอลเคมาร์ ซี ไฮเลอร์ แห่งโรงเรียนนานาชาติ กรุงเทพมหานคร
เป็นผู้ที่ค้ทอ่นำคัมภีร์มาจากประเทศสหภาพพม่า และให้ยืมเอกสารที่หายาก

นาวาอากาศเอก(พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร
ภาคหลวง เออเยน เคอนีส อาจารย์สุธีท อนุชานูภาพ คุณพิฑูร มลิวัดย์ คุณดวงชัย สมณจักร
อาจารย์จำปา เบื้องเจริญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิยะกา สารสิน และผู้ช่วยศาสตราจารย์
พรณี ประจวบเหมาะ กรุณาแนะนำข้อมูลที่เป็นประโยชน์และให้ยืมเอกสารที่หายาก

พระธัมมานันทเดระ พระคันธสวาระ วัดท่ามะโอ ลำปาง พระอุติโลกสิริ วัดป่าปาง
ลำปาง พระสุมนจาระ วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร ให้ยืมเอกสารและแนะนำข้อมูลที่เป็น
ภาษาพม่า

เจ้าหน้าที่ งานบริการแผนกอักษรโบราณ หอสมุดแห่งชาติ มูลนิธิภูมิพลโลกิฑู
ห่งสมุดสยามสมาคม หอสมุดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอสมุดมหามกุฏราชวิทยาลัย
ห่งสมุดคณะอักษรศาสตร์และสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลาง
มหาวิทยาลัยศิลปากร สถานเอกอัครราชทูตสหภาพพม่าประจำประเทศไทย และสำนักงาน

ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ให้ขอมูลในการสืบค้นค้นฉบับคัมภีร์ และอำนวยความสะดวก
ในการศึกษาค้นคว้าขอมูล และการอ่านคัมภีร์ประกอบวิทยานิพนธ์

บิคมารดาผู้อุปการะให้การศึกษา คุณประคอง บัญโญป้อ แห่งการประปาภูมิภาค
แม่สาย ไค้ผู้แนะแนวทางการศึกษาให้ตั้งแต่เยาว์วัย คุณเสนห์ คุณแก้ว ถิระแก้ว ให้ความ
อนุเคราะห์ที่ทักและอุปการะอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดเวลาที่เข้าศึกษาที่
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณอำพร ปรีชาจินควาณี โรงเรียนอนุบาลอำพร ใ้ให้กำลังใจและกำลังใจทรัพย์
ตลอดการศึกษา และญาติ มิตร ผู้ให้กำลังใจทุกท่าน

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	๒
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ	๒
คำชี้แจง	๕
บทที่	
๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาของปัญหา	๑
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๗
ขอบเขตในการวิจัย	๗
วิธีดำเนินการวิจัย	๗
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	๘
การค้นหาค้นฉบับคัมภีร์ โลกุปัติ	๙
ลักษณะคณฉบับที่สำรวจพบ	๑๐
ตารางสรุปคัมภีร์ โลกุปัติที่สำรวจพบ	๑๔
หลักเกณฑ์ในการเลือกค่า	๑๖
ข้อบกพร่องที่เกิดจากการจารภาษาบาลีด้วยอักษรพม่า	๑๗
๒ ประวัติวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลี	๒๓
โลกปัญญคติ	๒๓
มหากัปปโลกสังฆานปัญญคติ	๒๔
อรุณวตีสสูตร	๒๖
โลกุปัติ	๒๗
จันทสุริยคติที่ปณี	๓๑

โลกปทัชฌายะ	๓๓
โลกที่หนึ่ง	๓๔
โอกาสโลกที่หนึ่ง	๓๕
จักกวัตถ์ที่หนึ่ง	๓๕
โลกสังฆานุชาตคณิน	๓๕
นคตที่หนึ่ง	๓๖
บัญชีแสดงประวัติคัมภีร์โลกศาสตร์โดยย่อ	๓๘
๓ การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์โลกุปัตติ	๔๔
โครงสร้างของเรื่องและเนื้อหาโดยย่อ	๔๔
สัดส่วนคัมภีร์โลกุปัตติ	๔๘
ความสัมพันธ์คัมภีร์โลกุปัตติกับสังคมสมัยที่แต่ง	๕๕
ความสัมพันธ์คัมภีร์โลกุปัตติกับวรรณกรรมโลกศาสตร์	๕๕
เรื่องอื่น	๕๕
ตารางสรุปเนื้อหาวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลี	๕๘
ที่มาของเรื่องโลกุปัตติ	๖๓
-พระไตรปิฎก	๖๓
-อรรถกถา	๗๐
-ฎีกา	๗๕
-วรรณกรรมโลกศาสตร์	๗๖
ตารางสรุปที่มาของเรื่องโลกุปัตติ	๗๘
ลักษณะคำประพันธ์และภาษาในคัมภีร์โลกุปัตติ	๗๗
-ลักษณะภาษาที่เป็นร้อยกรอง	๗๗
-ลักษณะภาษาที่เป็นร้อยแก้ว	๘๔

บทที่

๔	ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องโลกุပ္ปิตติกับไตรภูมิพระร่วง	๙๘
	ประวัติเรื่องไตรภูมิพระร่วง	๙๘
	เรื่องย่อไตรภูมิพระร่วง	๙๐
	เปรียบเทียบโครงเรื่อง	๙๓
	เปรียบเทียบที่มาของเนื้อเรื่อง	๙๗
	เปรียบเทียบเนื้อเรื่อง	๙๙
	- เนื้อเรื่องที่คล้ายคลึงกัน	๙๙
	- เนื้อเรื่องที่ต่างกัน	๑๐๙
	เปรียบเทียบสาระและคุณค่าของเรื่องโลกุပ္ปิตติกับไตรภูมิพระร่วง	
	- สาระและคุณค่าเรื่องโลกุပ္ปิตติ	๑๑๑
	- สาระและคุณค่าเรื่องไตรภูมิพระร่วง	๑๑๓
	ตารางเปรียบเทียบประวัติเรื่องโลกุပ္ปิตติกับไตรภูมิพระร่วง ...	๑๒๔
๕	คัมภีร์โลกุပ္ปิตติภาษามาลีที่ทรงวิจารณ์แล้วและความแตกต่าง	
	ฉบับต่าง ๆ	๑๒๕
๖	คำแปลคัมภีร์โลกุပ္ปิตติ	๑๙๔
๗	บทสรุปและขอเสนอแนะ	๒๓๙
	บรรณานุกรม	๒๔๑
	ภาคผนวก	๒๔๙
	ก. ภาพถ่ายต้นฉบับคัมภีร์โลกุပ္ปิตติ	๒๕๐
	ข. คำขึ้นต้นและคำลงท้ายวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษามาลี	๒๕๑
	ค. อธิบายศัพท์	๒๖๖
	ง. บทแปลภาคภาษามาลีเรื่องไตรภูมิพระร่วง	๒๘๘
	ประวัติผู้เขียน	๒๙๐

คำชี้แจง

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้

อักษรย่อ

ช. ขา.	ชุดทงนิกาย ชาตก
ช. ปฏี.	ชุดทงนิกาย ปฏิสมุทิตามคฺ
ช. อุ.	ชุดทงนิกาย อุทานวคฺ
ชาตกฉฺรคฺ	ชาตกฉฺรคฺ
ไตรภูมิ	ไตรภูมิพระร่วง (ฉบับพิมพ์โดย หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พ.ศ. ๒๔๒๖)
ท.	โลกุปทีติ ฉบับหอสมุดแห่งชาติประเทศไทย
ที. ปา.	ทีฆนิกาย ปาฎิกวคฺ
ที. มหา.	ทีฆนิกาย มหาวคฺ
ปรมชฺรณมณฺฑลสา.	ปรมชฺรณมณฺฑลสา วิสุมชฺรณมณฺฑล-สํวณณนามหาฎีกาสมคฺ
พ.	คัมภีร์โลกุปทีติฉบับพิธิษภณตํพุกาม ประเทศสหภาพพมา
พ. ธ.	พุทธธรรม (ฉบับจัดพิมพ์โดย คณะระคมธรรม ธรรมสถานจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย พิมพ์ที่บริษัท ไอ. เอส. พรินติง เฮาส์. พ.ศ. ๒๔๒๕)
พ. ท. ศ.	ทจนานุกรมพุทธศาสนกร์ (ฉบับจัดพิมพ์โดยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๔๒๐)
ม. ป. ท.	ไมปรากฏที่จาร
ม. ม.	มชฺรณนิกาย มชฺรณปณฺณาสก
ม. มุ.	มชฺรณนิกาย มุตปณฺณาสก
มโน. ปุ.	มโนรตปฺรณ
ร.	คัมภีร์โลกุปทีติ ฉบับห้องสมุดกรมการศาสนาร้างกุง ประเทศไทย

ก.	คัมภีร์โลกอุปบัติศึกษานามาสีที่ตรวจสอบชำระแล้ว และคำแปลภาษาไทย
วิสุทธิ.	วิสุทธินิมกุค ปกรณวิเสส
สํ. ข.	สํมุตตนิคาย ขมฐวาวรคค
สํ. น.	สํมุตตนิคาย นิตานวคค
สํ. ส.	สํมุตตนิคาย สคคคคค
สว. ที.	สวคคคคคค
สว. ป.	สวคคคคคค
ศุ. วิ.	ศุคคคคคค
อภ. วิ.	อภคคคคคค
อภ. สํ.	อภคคคคคค
อจ. คค.	อจคคคคคค
อจ. หค.	อจคคคคคค
อจ. สคค.	อจคคคคคค
อจ. อจค.	อจคคคคคค
อจ. เอก.	อจคคคคคค

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การใช้เครื่องหมายและตัวเลข

เครื่องหมาย/และตัวเลข

- คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี บอกลำดับที่
ข้อ และหน้า ตัวอย่าง
ขุ.ชา. ๒๔/๔๔/๒๒๐ หมายถึงคัมภีร์
พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๒๔
ข้อที่ ๔๔ หน้าที่ ๒๒๐
- หนังสือไตรภูมิพระร่วง บอกลำดับที่พิมพ์ เช่น
ไตร/๒ หมายถึง หนังสือไตรภูมิพระร่วงหน้าที่ ๒
- โลกุปัตติ ภาษาบาลีที่ตรวจชำระแล้วและคำแปล
ภาษาไทย บอกลำดับที่วิทยานิพนธ์เล่มนี้ เช่น
ล./๒๐๐ หมายถึง วิทยานิพนธ์นี้ หน้า ๒๐๐
- โลกุปัตติ ฉบับที่ไม่ได้ตรวจสอบชำระที่อ้างถึง
ท้ายบทที่ ๑ บอกลำดับและเชิงอรรถ เช่น
ร.๒๒๗ หมายถึง โลกุปัตติฉบับร่างกึ่ง
กุเชิงอรรถที่ ๒๒๗ บทที่ ๔
- คัมภีร์ประเภท อรรถกถา และฎีกา บอกลำดับ
และหน้า เช่น ส.วิ.๓/๖๖ หมายถึงสมุญจล
วิลาสินี เล่มที่ ๓ หน้า ๖๖
- เครื่องหมาย * กอกจัน บทที่ ๔
ใช้สำหรับเชิงอรรถอ้างที่มาของคัมภีร์ ประเภท
พระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา
- ตัวเลขในวงเล็บบทที่ ๒ หมายถึงหน้าวิทยานิพนธ์
เล่มนี้ เมื่อต้องการเทียบเนื้อหากับภาษาบาลี